

מראי מקומות- קידושין ע"ג

(ג) **וחד למשרי ממזר בשתוקי, וחד למישרי שתוקי בישראל- ע' בפני יהושע דכ' דקרא דהתיר ספק ממזר הוא דוקא בשתוקי, דאילו בשאר ספק ממזר יש לאוקמי' בחזקת אבהתא, וכיון דאביו אינו ממזר, יכולים לומר דגם בנו אינו ממזר, ורק בשתוקי ואסופי, דאין ידוע מי הוא אביו, ממילא צריכין קרא להתירו. וע"ע שם דכ' להסתפק באופן שיש תערובת של כשר וממזר, האם זה נכלל בהיתר התורה של ספק ממזר, או שאני התם דאי' ודאי ממזר התם.**

(ד) **ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל מחד קהל נפקא- פרש"י, חד מקהל ודאי, וחד מממזר ודאי. והק' הפני יהושע, איך דרשי' ממזר ודאי, הרי אין שום ייתור לזה, וודאי אין שייך לדרוש ממשמעות הקרא, דהפסוק משמע ודאי, דס"ל לרש"י דבכה"ת כולה כשהתורה הזהיר איסור, אין המשמעות דוקא ודאי, אלא מזהיר אף בספק, וכמש"כ בהמשך דבריו כאן. ותי' דכיון דהתורה גילתה דדוקא קהל ודאי הוא דאסור, א"כ מבואר דאיסור זה קיל הוא משאר איסורי תורה, ולא נאמרו אלא לענין ודאי, ולא בספק, דמה לי ספק קהל, ומה לי ספק ממזר.**

(ה) **ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק יבא- הביא הרשב"א מתשו' הרמב"ם דמכאן נלמד דמה דאמרי' ספיקא דאורייתא לחומרא, היינו מדרבנן, דאילו מדאורייתא לא אסרה תורה אלא הודאי. אבל הרשב"א עצמו חולק ע"ז, דספק דאורייתא לחומרא מה"ת. והק' עליו דאדרבה, מכאן משמע דספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, מדאצטריך קרא למשרי ספק ממזר, מכלל דבלא חידוש הקרא הי' אסור, וכן דייק מרש"י כאן. וע"ע בשב שמעתתא (א', א') שהביא קו' הראשונים על הרמב"ם, דלמה צריך קרא לספק ממזר, הרי ספק מותר בכה"ת, והביא מהמהרי"ט לתרץ דצריך קרא להיכא שיש לו ב' נשים, א' ממזרת וא' ישראלית, והוי תרתי דסתרי, ומדין ספק דאורייתא יהי' אסור, וע"ז צריך קרא לחדש להתיר. אלא דהק' הש"ש,**

(א) **חמשה קהלי כתיבי- פרש"י, דקהל דכתיב גבי פצוע דכא לא חשיב, וכ"כ תוס' (ומש"כ תוס' משום דלא שייך ב' קהל, ע' במהרש"א ובעצמות יוסף לביאורם). וע' בשלנ"מ שהביא שי' הראב"ד, דכולל קהל דפצוע דכא בהחמשה קהלי, אבל אינו כולל הא דמצרי ואדומי, משום דקהל זה לא בא לאסור אלא להתיר. וכ' השלנ"מ, דלפי הראב"ד, יצא דפצו"ד אסור רק בקהל ודאי, דכשם דדרשי' כן בממזר, ה"ה בפצו"ד, ולרש"י לכאו' פשוט דאין אומרים כן [ומש"כ דבקהל ודאי הוא דלא יבא, לכאו' יש לדרוש ג"כ דרק ודאי פצו"ד אסור בקהל, וספק מותר, ואולי הי' ק' למצוא היכי תמצא לזה, וצ"ע]. וע"ע באבני מלואים (ד', כ"ו), שכ' ג"כ לתלות דין פצו"ד בקהל ודאי במח' רש"י והראב"ד, וגם כ' דדין של מצרי ואדומי ג"כ נכלל בשאלה זו, דלפי רש"י ספק מצרי ואדומי יהי' מותר, דדרשי' הקהל דכתיב אצלם, ולפי הראב"ד יהי' ספיקם אסור. אולם ע' בנודע ביהודה (קמא, אה"ע ו', ד"ה והנה הראינו), שכ' דילפי' כל הפסולים מהדדי, ואף אלו דלא כתיב בהו קהל, דינם דבספק מותר, ונמצא לדבריו דבין לרש"י ובין להראב"ד כל הספיקות מותרות מן התורה. ובאמת כל הנדון זה, אם אמרי' דספיקות באיסורים אחרים מותרות, תלוי במח' אחרונים. דיעוין באבנ"מ שם, שהביא מר' אלי' "שדעתו דלא שריא מן התורה אלא ספק ממזר, אבל אינך פסולי קהל אפי' ספיקות דידהו אסורין מן התורה". אולם השער המלך (אי"ב ט"ו, כ"א) פליג עליו, וס"ל דכיון דכתב רחמנא קהל מיותר לדרוש ממנו קהל ודאי ולא קהל ספק, ואיננו יודעין איזה מהן למעט, א"כ אמרי' הי מינייהו מפקת, וממעטי' כולם.**

(ב) **חד לכהנים, וחד ללוויים, וכי- העיר הפני יהושע, דבכל דוכתי לא מצינו שיהי' כהנים חשיבי קהל בפנ"ע, ומשמע דכוונתו לתרץ דכיון דכתי' "קהל ד'", ה"א דזה משמע כהנים, שהם קהל ד' טפי משאר העם, ולכן צריך עוד קרא להתיר ממזר ספק, וע"ש עוד מש"כ בזה, ולענין אם גם בשאר פסולים (כגון עמוני ומואבי) ג"כ אמרי' דמותר בספק.**

טפי מרגיל, ושפיר הק' הגמ' למה אסרוהו חז"ל. וע' בפני יהושע דהק' קו' זו בכלל (אפי' לא על הרמב"ם), הרי מצינו דחז"ל אסרו אפי' מיעוט המצוי, וא"כ מהו הקו' כאן למה אסרוהו. ותי' דכיון דהתורה התירה ספק זו בפירוש, א"כ אין שייך לחז"ל לאסור (והוסיף דאף להרמב"ם, דזהו גופא המקור דילפי' דספק דאורייתא לקולא, מ"מ הא התורה כתבה לענין ספק ממזר, וא"כ שפיר שייך לומר דאין שייך לאוסרה). ומה שאסרוה למעשה, היינו רק משום דמעלה עשו ביוחסין, וא"כ אף בכה"ג, שהתורה התירה בפירוש, יכולין רבנן לאסור. וע' בשער המלך (טומאת מת ט', י"ב, ד"ה וראיתי) שביאר דברי הגמ' ע"פ מש"כ המהרי"ט, דהרמב"ם ס"ל דממזר ספק מותר בתורת ודאי ולא בתורת ספק. וביאר, דס"ל להרמב"ם דזה הי' ביאור בדברי הגמ' - דהגמ' הבין דממזר ספק מותר בתורת ודאי, ולכן הק' למה החמירו, הא אי"ז מותר בתורת ספק אלא בתורת ודאי. ועפ"ז פי' ראיית הרמב"ם מסוגיין דספד"א לקולא, דהי' ק' לו, למה נקט הגמ' בפשטות דהתורה אמרה דספק ממזר מותר בתורת ודאי, אולי מותר בתורת ספק. אע"כ צ"ל, דגם בעלמא ספד"א לקולא, לכן הי' ק' להגמ', למה צריך קרא להתיר ממזר, אע"כ דממזר מותר בתורת ודאי, ולכן שפיר הק' הגמ' למה אמרו שתוקי פסול. ולפי"ז, אי"ז ילפותא מספק ממזר לשאר דיני ספק דמותרים מן התורה, אלא ראי' הוא מהבנת הגמ' בהיתר דספק ממזר, דע"כ גם בעלמא ספק דאורייתא מותר מן התורה (בתורת ספק).

(ט) ה"נ לא שכיתא - הק' המהרי"ט, הא סכ"ס דלמא אזל הוא לגבה, ונמצא שהיא קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה, ולכן למה לא חיישינן לשמא ישא אחותו. ותי' דכל שאין האיסור מבורר לא אמרי' כל קבוע וכו'. וע"ע בהמקנה שכ' כע"ז, ובמש"כ עוד ליישב.

(י) ומה טעם אמרו אסופי פסול, שמא ישא אחותו מאביו - פרש"י, דאחותו מאמו ליכא למיחש, כיון דמכירין את חמותו שהיא בחזקת כשירה, לא מחזקי' לה במזנה לומר שהוא הי' בנה, והשליכתו. והק' המהרש"א,

למה צריך ב' קראי לזה, חד להתירו לבת ישראל וחד להתירו בממזרת, הרי בחד קרא סגי. עוד הביא מהפרי חדש לתרץ דבא התורה לחדש דמותר אף במקום חזקת איסור (וע"ש מש"כ הש"ש בביאור דברי הפר"ח), ומהפני יהושע לחדש דמותר אף במקום רוב (ובעיקר דין זה, אם ממזר ספק מותר אף במקום רוב, ע"ש בש"ש דכ' להוכיח דבמקום רוב אסור, וכ"כ הרשב"א בעמוד ב' ע"פ הירושלמי, ע"ש) [אבל לכאן כל זה דלא כהרמב"ם עצמו, דלדבריו אין הקו' מתחלת מעיקרא, שהרי הוא ס"ל דבלא קרא דספק ממזר, לא היינו יודעים דספק דאורייתא לקולא מה"ת, דזהו גופא המקור. אבל עדיין ק' לדברי הרמב"ם, למה צריך ב' קראי, וע' לקמן מהשער המלך איך שביאר ראיית הרמב"ם מממזר].

(ו) רגמוהו כ"ע באתרוגייהו - ע' בהמקנה לענין אתרוגייהו דנקט.

(ז) מאי אמרת דלמא אזלא איהי לגבייהו והוה לי קבוע - הק' הרשב"א, הא אכתי רוב הוא, דאי אזלי לגבה הו"ל רובא, ואי אזלא איהי לגבייהו הו"ל מחצה על מחצה, נמצא רוב צדדים להכשיר. ותי' דלרווחא דמילתא קאמר, דאפי' ליכא אלא קבוע, התורה אמרה ספק ממזר יבא. וכע"ז הק' הריטב"א, ל"ל קרא, הא תיפוק לי' מדין ספק ספיקא, ספק אזלא אינהי לגבייהו דהוה מחצה על מחצה, ואידך אם אזלא הוא לגבה דאיכא רוב כשרים. ותי' דאה"נ, והאי דצריך קרא היינו היכא דחזינן דאזלה היא לגבי', וליכא אלא חד ספיקא, מ"מ הולד מותר מספק, לזה צריך חידוש הקרא. גם הרשב"א הוסיף דלכן צריך קרא, היכא דידעי' דאזלא איהי לגבי' ולכן ליכא רוב.

(ח) ומה טעם אמרו שתוקי פסול, גזירה שמא ישא אחותו מאביו - הק' השב שמעתתא (א', ב'), לפי שי' הרמב"ם דהדין ספק ממזר לקולא הוא ככל דיני ספק דאורייתא, שהתורה חידש שהוא מותר מספק, מהו קו' הגמ' מה טעם אמרו חכמים שתוקי פסול, הרי הוא ככל ספיקי דאורייתא, דחכמים אסרו מספק. וכ' הש"ש דלפי מש"כ הוא ליישב קו' העולם על הרמב"ם (שהבאנו לעיל), דהתורה חידש בספק ממזר דאפי' היכא דאיכא איסורא השתוקי מותר, א"כ יצא דאי"ז כשאר הספיקות, דהתורה התיר

אמו דאתו אינשי דרה"ר ומרחמי עלי, א"נ אמרי' דלמא בצדידי רה"ר אנחתי, ונתגלגל

לרה"ר [אולם לכאור' עדיין יש לעי' בשאר ציורים, תלי בדיקלא, זורתא, וכו', האם הציור שם שיש בו הסימנים הנ"ל, ומ"מ בזורתא סמיכא יש בו משום אסופי, או דלמא מיירי בשאין בה סימנים, ומ"מ בזורתא שאינו סמוך למתא אין בו משום אסופי, וע' בשו"ע (אה"ע ד', ל"א) דלכאור' מבואר דמיירי דאין בה הסימנים, והיכא דמונח במקום דהוכיח שיהי' נשמר, אינו אסופי, ומשמע דאם יש בו הסימנים, אפי' בכל מקום אינו אסופי, ולכאור' ק' ליישב כמו שתי' השלגל"מ לענין רה"ר, וצ"ע].

(ג) **כל זמן שבשוק אביו ואמו נאמנים עליו- הק' החזון איש (אה"ע ב', י"ח), לשי' הנ"י בשם הריטב"א דס"ל דמדין יכיר יכול לומר על איזה איש שבנו הוא (ולא רק דיכול לומר על מי שידוע הוא בנו שבנו הוא או בן גרושה וכו'), א"כ למה אינו נאמן כאן מדין יכיר. ותי' "ואפשר משום שכבר יצא עליו שם אסופי".**

(ד) **ובשני רעבון, אע"פ שנאסף מן השוק, אביו ואמו נאמנים עליו- פרש"י, דכיון דהרבה נשלכין, לא רצו חכמים לפוסלים מחמת יציאת קול. והמאירי פי' דכיון דבשני רעבון הם, נאמנין, די"ל דמה ששתקו עד שנאסף הוא מפני שהם רוצים לזוננו בשל אחרים. עוד כ' המאירי שם דאף בכה"ג אינם נאמנים אלא לאלתר, דהיינו תכף שנאסף מן השוק, אבל הביא שיש חולקים בזה, דלא נאמרו הדין לאלתר אלא בחי' ובפוטרת חבורתיה, כדלהלן.**

(ט) **איכא בנייהו דאהדר אפה- כ' הריטב"א דדוקא בהא לא הימנוה רבנן כל זמן שיצאה מן הבית, דכיון שנתעלם כ"כ מעיני, לא סמכינן שתדע להכיר איזה יצא ראשונה לבכורה. אבל לומר שאינו נתין וכיוצ"ב, לעולם נאמנת כל זמן שלא קרא ערער, כדאי' בסמוך [ולא ביאר כ"כ, אולי משום דלדעת איזה ילד הוא מאיזה אם, זה קל יותר לזכור].**

(טז) **נאמנת חי' לומר זה כהן וכו'- כ' הר"ן (לא. בדפיו) דנאמנות זה אינו מדינא, "אלא דהיימנוה רבנן, לפי שעל הרוב א"א בענין אחר". וכ' הפני יהושע דאף שאין דבר שבערוה פחות משנים, היינו דוקא לאפוקי מחזקה, אבל כאן דליכא חזקה לחד מינייהו, הוי כמאן דלא אתחזק התירא. וע"ש שהביא מהבית שמואל שהק' דא"כ מהו החידוש דחי', אפי' כל ע"א נמי יהי' נאמן. ותי' הפנ"י**

הא גם האב הוא בחזקת כשרות, וא"כ למה חיישינן שמא היא אחותו מאביו. וביאר דאיכא טפי לאפוקי האיש מחזקתו יותר מן האשה, לפי שהיא ניכר בהריונה ולידתה. וכ' הפני יהושע דאי"צ לדחוק כן ברש"י, דאין כוונת רש"י לומר שהיא בחזקת כשרות, דהיינו שלא תזנה, אלא ביאורו שהיא בחזקת כשרות לכהונה, וע"י חשש זו אנו פוסלים אותה מכהונה, אבל אצל האב אין שייך זה, דאף אם מזנה, אי"ז פוסלו מכלום.

(יא) **מצאו מהול אין בו משום אסופי- כ' המהרי"ט דלכאור' משמע דכשר הוא. והק', דנניח דאנו יודעים דלא הי' רצון אמו להשליכו לרחוב, אבל מ"מ ודאי איננו יודעים מי הוא אביו, וא"כ איך הוא כשר, הרי עכ"פ צריך להיות דינו כשתוקי. ותי' דאה"נ, נחשב כבדוקי, ולפי אבא שאול אמו נאמנת עליו, ולת"ק דאבא שאול, דאיהי לא מהימנא, עכ"פ אביו נאמן עליו, אבל אם הי' לו דין אסופי, אז אין אביו ואמו נאמנים עליו. וע"ע בנודע ביהודה (קמא, אה"ע ריש סי' ז') דג"כ הק' כן, וכ' לחדש דכל היכא דיש אסופי שנפק מחשש אסופי, ע"י שיש לו כל הסימנים שהובא בגמ', אז לא חיישינן גם משום שתוקי. וביאר דרק בשתוקי, דאנו יודעים מי הוא האם, ואם פנוי' היא אנו יודעים דודאי מזנות נתעברה, אז כיון שיש לנו ריעותא דזנות, חששו חכמים לעשותו ספק ממזר. אבל אסופי, שיכול להיות הורתו ולידתו בכשרות בלי שום זנות, אז תלוי הוא, אם יש לו הסימנים שמראים שאינו אסופי, אז אין כאן ריעותא, ולכן כיון דיש סימן שלא הושלך שם לשם מיתה, שוב אין כאן ריעותא דמשל איסור הוא.**

(יב) **מצאו מהול... שייף מישחא, וכו'- הק' השלגל"מ, היכי דמי, אי מצאו בצדידי רה"ר, הא אמרי' דבצדידי רה"ר אין בו משום אסופי, ומאי איריא דמצאו מהול. ואם ברה"ר הוא, כי שאיף משחא נמי אמאי אין בו משום אסופי, הא ודאי לא קפדי עלי' כיון דהשליכו לרה"ר, וא"כ ודאי אסופי הוא. ותי' דלעולם ברה"ר הוא, וכיון דשאיף משחא וכו' ודאי מוכחא מילתא דמחמת רעבון הוא דקא שדיא לי', ומה דשדית' שם, מימר אמרה**

באמת מדינא מהני ע"א, אלא דמעלה עשו
ביוחסין, וכיון דא"א בענין אחר, האמינו
לחי'. אולם ע' בחזון איש (אה"ע נ"ט, כ'),
שכ' דמה דאין ע"א נאמן כאן, היינו משום
דהוי דבשב"ע, ולכן אפי' במקום שאין
אתחזק אינו נאמן. ומה שהאמינו חז"ל להחי',
היינו משום דאף ספק ממזר מותר מן התורה,
ורק מדרבנן אסור, ולכן מדרבנן הימנוה
להחי'. ועוד צידד דאולי לעולם נאמנת היא
מן התורה, והיינו משום שהידיעה הזו
מסורה ביד החי', ואף דבדרך כלל לא אמרי'
דבידו מהני בדבשב"ע, הרי כאן אין החי'
מרוחת כלום בשיקרה, דלמה תחליף בחנם
בנה של הכשר בפסול ולהיפוך. וע"ע בתוס'
הרא"ש לקמן (עד. ד"ה חי') שכ' לפרש
נאמנות של החיה באופן אחר.

(ז) נאמן בעל מקח לומר לזה מכרתי ולזה לא
מכרתי- ובביאור נאמנות זו, כ' תוס' שהוא
משום מגו, דהיינו, דכל זמן שהמקח בידו
הוא, מגו שיכול ליתנו למי שירצה, נאמן
לומר דמכר לאותו לוקח. אבל רש"י פי'
משום דרמי עלי' למדכר, לפי שיהי' במי
שפרע אם יחזור במי שנתן דמיו לו ברצונו
[והוי כמו ראי' שהוא אומר אמת, לפי שודאי אינו רוצה להיות במי
שפרע]. ויש לעי', למה לא פי' כפשוטו, שנאמן
משום מגו, וכפי' תוס'. וע' בפני יהושע שכ'
כמה פירושים בזה, ובתוכם כ' (וכן משמע
בריטב"א), דס"ל לרש"י דדין נאמן בעל
המקח במקחו דומה הוא להא דנאמן הדיין
והחי', דזה ודאי אינו משום מגו, אלא משום
דכיון דרמי עלי' דמידכר, א"כ גם בנאמנות
על המקח הוי משום הכי.